

MODERNA KULTURARV

KYST TILL KUST

Bygga miljöer efter 1945 i Trøndelagsfylkene,
Jämtlands och Västernorrlands län

SØR-TRØNDELAG
FYLKESKOMMUNE

Nord-Trøndelag
fylkeskommune

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Länsstyrelsen
Västernorrland

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

ISBN 978-91-7948-245-9

Redaktör: Henrik Ylikoski

Foto: Jamtli, där inget annat anges

Grafisk form: Lena Ljungkvist (www.lenagrafiskform.se)

Tryck: Daus Tryckeri, Östersund 2013

Innehåll

Inledning	5	Jämtlands län	
Sør-Trøndelag		Bergs kommun	39
Holtålen kommune	7	Bräcke kommun	41
Klæbu kommune	9	Härjedalens kommun	43
Malvik kommune	11	Krokoms kommun	45
Meldal kommune	13	Ragunda kommun	47
Rennebu kommune	15	Strömsunds kommun	49
Rissa kommune	17	Åre kommun	51
Roan kommune	19	Östersunds kommun	53
Hitra kommune	21	Västernorrlands län	
Nord-Trøndelag		Härnösands kommun	55
Flatanger kommune	23	Kramfors kommun	57
Frosta kommune	25	Sollefteå kommun	59
Grong kommune	27	Sundsvalls kommun	61
Lierne kommune	29	Timrå kommun	63
Namsskogan kommune	31	Ånge kommun	65
Overhalla kommune	33	Örnsköldsviks kommun	67
Steinkjer kommune	35	Etterlysning	70
Vikna kommune	37	Fotografer	72

Inledning

Hur speglas utvecklingen i samhället efter 1945 i våra byggda miljöer? I denna skrift presenteras moderna kulturarv i form av byggnader och anläggningar från 1945 och framåt i Sør- och Nord-Trøndelag, Jämtlands och Västernorrlands län. Objekten kommer från en insamlingskampanj som genomfördes inom Interreg-projektet Husnyckeln.

Husnyckeln har syftat till att utveckla kulturmiljöer i Nordens Gröna Bälte genom förmedling av kunskap och information om byggnadskultur och byggnadsvård. Projektet har även velat öka medvetenheten kring det moderna samhällets byggnadskultur och dess värden. Alla kommuner inom projektområdet fick i uppdrag att peka ut en byggnad eller byggd miljö, uppförd mellan 1945 och i dag, som kan sägas symbolisera kommunens utveckling under samma period. Ett mål har varit att få till stånd en provkarta som speglar efterkrigstidens byggnande i området. Ett annat var att uppvärdera den sentida bebyggelsen och kanske sätta igång en process, där kommunen själv engagerar sig i värnandet av bevarandevärd bebyggelse. De inkomna förslagen har visat på stor spridning, både vad gäller ålder och typ av objekt.

Många av de utpekade objekten är intimt förknippade med den specifika platsen och dess historia. Tillsammans berättar de också en del av hela regionens historia från 1945 till idag. Varje liten pusselbit blir en del av en större berättelse. Varsågod att utforska den moderna tidens kulturmiljöer från kyst till kust.

Bjørgåsen

Historisk dokumentasjon

Bjørgåsen gruveanlegg ble anlagt etter 2.verdenskrig som videreutvikling av Killingdal Gruve. Innslag av gruvegang ble påbegynt før det var bygd hus, ingen kvilebu for arbeiderne. Gruva var den gang største arbeidsplassen i kommunen. Verkstedet/kontorbygningen, ”Raubrakka”, ble påbegynt i 1947, samt en del mindre hus,(smie og radiatorhus). Det er inngang til heissjakta til Nord-Europas dypeste gruvesjakt. Mannskapsbrakka, Gulbrakka, stod ferdig i 1953. Arkitekt var Johan Stensås. Den inneholdt 20 tomannsrom, garderober og fellesrom. Både ”Raubrakka” og Gulbrakka inneholdt hver sin leilighet for funksjonærer.

Autensitet

Gruveanlegget har hele tida vært oppdatert på nye hjelpemidler, samtidig som det originale ble tatt vare på. Ombygging av Gulbrakka til fjellhotell har medført nye vindustyper.

Kulturhistorisk verdi

Gruvas moderne drift på Bjørgåsen garanterte lokale arbeidsplasser og vekst i kommunen. Folk slapp å reise ut, og det var inntekt i kommunekassa. Bjørgåsen dokumenterer videreføringen av en lokal industrinæring med ny teknikk basert på mange hundre års tradisjon innen gruedrift.

Bruk i dag

Rødhuset står uforandret, leilighet i 2.etasje, kontor i 1.etasje. I underetasjen verksted, inngang til heis og nedgang til gruva, ”stullen”. Etter at gruedrifta ble nedlagt i 1986, har Gulbrakka vært benytta til serveringssted, fjellstue og fjellhotell.

Aktivitetsbygget på Hallsetheimen

Historisk dokumentasjon

I 1917 ble institusjonen Klæbu Pleie- og Arbeidshjem etablert i kommunen. Institusjonen skulle være, det man den gang kalte et åndssvakehjem, for det nordenfjelske området. Behovet for ulike former for aktivitetslokaler økte i takt med moderniseringen av driften som skjedde etter andre verdenskrig. I 1977 stod et nytt stort aktivitetsbygg med svømmehall og idretts- og festsal ferdig. Arkitekt var Knut-Henrik Andersen arkitektkontor AS. Dette bygget betydde svært mye for aktivitets- og fritidstilbudet for både brukerne og ansatte. Etter at institusjonen Hallsetheimen ble nedlagt 1991 overtok Klæbu kommune ansvar for bygningsmassen som hadde tilhørt institusjonen, deriblant aktivitetsbygget. I årene etter at Klæbu kommune overtok huset har det vært ulike aktiviteter i huset.

Kulturhistorisk verdi

Som en del av den bygningsmassen som Hallsetheimen utgjorde, og den sentrale rollen som institusjonen hadde i kommunes utvikling på 1900-tallet, står den som en klar representant for kommunes utvikling. Bygget har en svært høy verdi i Klæbu kommunes nyere historie.

Autentisitet

Anlegget som er fra 1977 består av en bygning i 3 etasjer. Bygningen fremstår i dag som relativt autentisk utseendemessig. Endringer har stort sett skjedd inne ettersom aktivitetene har endret seg.

Bruk i dag

Anlegget benyttes i dag blant annet til fritidsklubb, treningssenter og til bibliotek.

Johan Nygaardsvolds bolighus

Historisk dokumentasjon

Johan Nygaardsvold (1879–1952) var statsminister i Norge fra 1935–45. Han vokste opp på plassen Nygårdsvollen, ca. 6 km fra Hommelvik sentrum. I 1898 ble huset flyttet ned til Hommelvik og ble åpnet som museum i 2001. Bolighuset til statsminister Johan Nygaardsvold er fra 1800-tallet, men interiøret i biblioteket er autentisk fra 1952. Kjøkkenet er rekonstruert tilbake til ca. 1950.

Kulturhistorisk verdi

Eiendommen og den store gjenstandssamlingen representerer en unik og verdifull kulturhistorisk arv i lokal og nasjonal målestokk.

Autentisitet

Da boligen skulle bli museum, ble kjøkkenet og spiskammerset tilbakeført til rundt 1949 da huset var ferdig ombygd og kjøkkenet var nytt. Etter Nygaardsvolds død i 1952 foretok slektningene diverse endringer. De kjøpte ny kjøkkeninnredning bygde også et bad. Dette er nå er revet og gjort om til spiskammers. Mye av det originale kjøkkeninventaret er bevart. Begge kjøkkenbenkene, bord og stoler, rullegardiner, matter, broderte tekstiler og diverse redskaper er fra det opprinnelige kjøkkenet. Ekteparet Nygaardsvold var meget glad i fargen grønt, og som i gangen og i trappeoppgangen, er også kjøkkenet grønnmalt. Veggfargen er opprinnelig og tatt ut fra et fargefelt som ble funnet bak den gamle kjøkkenbenken. Stemningen i kjøkkenet er typisk 50-talls og er en god dokumentasjon på et typisk 50-talls kjøkken fra Hommelvik.

Bruk i dag

Boligen til Johan Nygaardsvold er i bruk som museum.

Meldal yrkeskole

Historisk dokumentasjon

Meldal Yrkeskole ble etablert i 1947, men det var først rundt 1950 behovet for å bygge ny skole meldte seg. Meldal kommune organiserte arkitektkonkurranse og innleveringsfristen ble satt til 15. januar 1956. Av de 15 innkomne forslagene gikk førstepremien til arkitektene MNAL Jarle Øyasæter og Leif Haugen. Jarle Øyasæter ble engasjert som utførende arkitekt. Fra utnevning av vinnerprosjekt og til bygging starta skulle det ta fem år. Og i mellomtida hadde det skjedd utvikling som tilsa arkitektoniske endringer. Arkitekturen speiler tiden, og en slags konstruktivisme overtok etter mer lokale uttrykksformer. 1. byggetrinn besto av et verkstedbygg og ble tatt i bruk 19. august 1963. Da var 2. byggetrinn også i gang. Dette stod ferdig høsten 1965. Det skulle ta 22 år før byggetrinn 3 ble realisert. Jarle Øyasæter ble koblet på utbygginga nok en gang. I januar 1987 sto det nye sveiseverkstedet klar til bruk, og samme høst sto hele nybygget ferdig. I 1990 kom neste utbygging. Da var det bilfag som fikk tidsriktige lokaler i nybygg rett nord for skolens hovedbygg.

Kulturhistorisk verdi

Meldal yrkeskole dokumenterer utviklingen av et moderne undervisningstilbud i kommunen fra 1950 til 1996 gjennom skolens fire utbyggingstrinn, nybygget trinn 1 og 2 fra 1965, utvidelsen 1987, 1990 og Meldalshallen i 1996. Undervisningstilbudet har sine røtter i lokal næringshistorie og arkitekturen både eksteriør og interiør/kunstnerisk utsmykking, særlig gjennom nybygget 1965, uttrykker dette.

Autentisitet

I alt vesentlig er de viktigste delene i arkitekturen, fasader, materialbruk, interiør- vegg og gulv, samt kunstnerisk utsmykking fra 1965 bevart.

Bruk i dag

Meldal yrkeskole heter i dag Meldal videregående skole og har ca. 300 elever og 9 forskjellige undervisningstibud.

Rennebuhallen

Historisk dokumentasjon

Rennebu samfunnshus var ferdigstilt som samfunnshus og gymsal for Berkåk skole/Rennebu ungdomsskole i 1970. Bygningen ble organisert som et andelslag. Det ble senere bestemt å bygge en flerbrukshall sammen med den gamle bygningen. I 1992 ble så Rennebuhallen innviet. Arkitekten for Rennebuhallen var Børre Johansen.

Kulturhistorisk verdi

Bygdas største og kanskje viktigste kulturbygg.

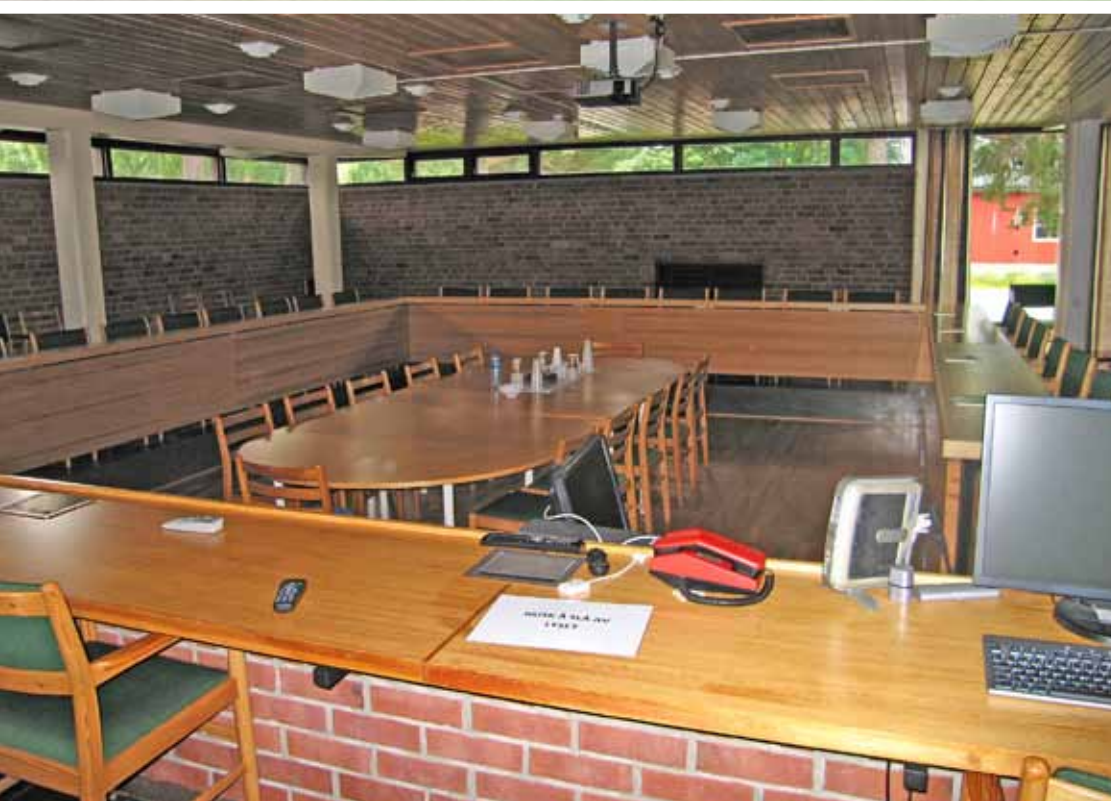
Autensitet

For tiden planlegges det en oppgradering av den eldste delen av bygningen.

Bruk i dag

Rennebuhallen fungerer som bygdas storstue. Den brukes til daglig som skolens gymsal, fast treningsrom for idrettsaktiviteter, samt som konsertsal og arena for ulike kulturarrangement. Ett av disse er den årlige Rennebumartnan som er Norges største messe for husflid og håndverk.

Rissa rådhus

Historisk dokumentasjon

Etter kommunesammenslåingen mellom Stjørna, Stadsbygd og Rissa kommuner i 1964 ble Rissa valgt som kommunesenter. Rissa herredshus ble tegnet som administrasjonssentrum for den nye Rissa storkommune og markerte starten på Rissa som tettsted. Bygningen stod ferdig i 1967, og var en av arkitekten Nils Henrik Eggens første store oppdrag. Hovedintensjon var å samle alle kommunale funksjoner i en bygning. Også Rissa sparebank, lensmannen, trygdeetaten og likningsetaten. Arbeidsformidlingen hadde kontor mellom lensmannen og trygdekontoret i det nye herredshuset. Utvidelsen av Rissa herredshus sto ferdig 1982. Utvidelsen ble en forlengelse av bygningen mot sør/vest. Det ble nå skapt et mer definert gårdstun.

Kulturhistorisk verdi

Rissa rådhus ble kjent som forbilde på offentlig arkitektur i sin samtid. En rekke norske rådhus i 1960-årene er da også inspirert av Rissa rådhus, som derfor kan kalles et referanserådhus i nasjonal sammenheng.

Autentisitet

Det samlede anlegget som består av to byggetrinn samt småjusteringer fremstår i dag som helhetlig og typisk for sin tids arkitektur. Selv om nyere utvendig restaurering er foretatt fremstår bygningen i dag som relativt autentisk utseendemessig. De store endringene har stort sett skjedd inne ettersom aktivitetene og interiørmoten har endret seg.

Bruk i dag

Rissa rådhus er den dag i dag i bruk som rådhus, og markerer stadig Rissa sentrum. Og selv om rådhuset har blitt for lite for noen etater som har flyttet til ny lokalitet ved Rissa Helsetun huser bygningen i tillegg til størsteparten av administrasjonen i Rissa kommune, både bibliotek, apotek, "Rissa Utvikling" og diverse landbrukskontorer.

Melkerampa på gården Troningen

Historisk dokumentasjon

Melkerampene er en del av en viktig epoke i norsk landbruk. Opprinnelig fraktet bøndene melka til meieriet sjøl, men da man på 1920-tallet begynte å etablere bilruter for frakt av melka, kom etterhvert krav om bygging av melkeramper. Hovedperioden for levering av melk på melkeramper var på 1940-, 50- og 60-tallet. Rampene var tidligere et utpreget samlingspunkt hvor gårdsarbeidere møttes og utvekslet nyheter. Men utgangspunktet for melkerampen var en oppbevaringsplass for melk og gårdsprodukter. Melkerampa på gården Troningen er bygget etter krigen, for det ble ikke laget veg til Roan før på 1960-tallet. På 1970-tallet fikk man tankbiler som hentet melka direkte på gården, og det var ikke lenger bruk for melkerampene. Hovedårsaken til at melkerampene forsvant – i tillegg til at behovet ble borte, var at de var svært utsatt for påkjørsel av brøytebiler.

Kulturhistorisk verdi

Melkerampene er små bygg fra vår nære historie som mange husker. Melkerampene er et godt eksempel på en tidligere utbredt form for anonymarkitektur som i dag er i ferd med å forsvinne. Melkerampehistorien er en historie både om gårdsdrift, meierinæring, veibygging, teknisk utvikling og om dagliglivet.

Bruk i dag

I dag er melkerampa brukt som et vakkert kulturminne, ofte utsmykket med melkespann med blomster i. Melkeramper fra denne perioden som har overlevd er blitt verneverdige kulturminner langs norske veier.

Hitra meieri

Historisk dokumentasjon

På 1950-tallet var det fire kommuner på Hitra og Frøya. Melk ble fra gammelt av produsert til eget forbruk, men allerede før andre verdenskrig begynte en del bønder å organisere seg i smørlag, der hver gård produserte smør som de solgte i fellesskap. På 1950-tallet var det også enkelte bønder som begynte å levere melk til meieriene på Ørlandet og i Hemne. Dette førte til en oppsving i landbruket, og det ble klart for de fleste at et eget meieri ville føre til at enda flere ville satse på melkeproduksjon. Høsten 1956 ble det bestemt at meieriet skulle bygges ved Fillan. Veien skulle utbedres, bru mellom Hitra og Dolmøya skulle bygges, og havneforholda i Fillan var perfekte. På forsommeren 1959 starta drifta av Hitra meieri. I august 1995 la Tine Midt-Norge ned sin avdeling på Hitra.

Kulturhistorisk verdi

Hitra meieri førte til ei sentrumsutvikling i Fillan. Året etter at meieriet kom i gang, åpna Hitra helsehus. Etter at de fire kommunene på Hitra ble slått sammen til en, ble det fort avklart at kommunesenteret måtte bli Fillan. Begrunnelsen var først og fremst lokaliseringa av meieriet og helsehuset.

Autensitet

Ombygging og tilrettelegging for museumsaktivitet begynte i 1996. I 1997 kom den nye glassfasaden på plass. I 2013 blir taket på hovedbygget tekket på nytt. Det gamle papp- og etenittskifertaket fra 1958 trenger sårt til utskifting. Med dette på plass står dette viktige bygget for Fillan sentrum godt rusta for framtida.

Bruk idag

I tidsrommet 1995–2006 har Kystmuseet gjennom samarbeid med offentlige og private aktører gjort om bygget fra et næringsmiddelbygg til et kulturbygg.

Dalevatn bru

Historisk dokumentasjon

Dalevatn bru, på dagligtale omtalt som Dalabrua, er både av lokal og regional interesse i Nord-Trøndelag. Brua knytter den nordlige og midtre delen av kommunen sammen langs landevegen, og er eneste ferdselsåre til lands til kommunesenteret Lauvsnes og grenda Vik/Kvaløseter. Brua er et viktig teknisk kulturminne som dokumenterer en viktig del av utviklingen av infrastrukturen i kommunen. Fra at posten ble levert 3 ganger i uka, kom posten nå hver dag. Varer både til og fra kommunen kom mye fortere fram, og en tur til byen ble også mye enklere og mindre tidkrevende enn før. Slik ble det en ny tidsregning etter at brua kom, og vegene på begge sider av Dalabrua ble forbedret. Brua ble bygget etter tegninger fra Vegdirektoratet sitt brukontor. Entreprenør var firmaet Christie og Oppsahl fra Molde. Dalabrua åpnet for alminnelig ferdsel 28.august 1964.

Dalabrua er en hengebru med fire sidespenn på hver side. Den er bygget av stål, har tre kabler på hver side og er fundamentert på fjell. Det er kun plass til en bil i bredden. På hver side av brua er veien derfor utvidet for å kunne gi plass til ventende biler.

Kulturhistorisk verdi

Dalabrua sin kulturhistoriske verdi ligger ikke i selve byggverket, men i de endringene denne tekniske løsningen førte til for lokalsamfunnet. Dalabrua er et symbol på den nye tidsepoken da bilen tok over som det viktigste framkomstmiddelet og kontakten med omverden ble enklere for folk flest i Flatanger.

Autensitet

Dalabrua har fortsatt sin opprinnelige form.

Bruk i dag

Dalabrua er fortsatt i bruk, og er i dag en del av veinettet på fylkesvei 766.

Mariaklosteret på Tautra

Historisk dokumentasjon

Klostertradisjonene på Frosta har sin opprinnelse fra ca. år 1200 og de gamle klosteruinene på Tautra vitner om munkenes arbeid og liv frem til reformasjonstiden. Det første Tautra Mariakloster ble innviet 25. mars 1207 av cisterciensermunker. På 1990-tallet ble det igjen sådd tanker om et nytt kloster på Tautra. Biskopen i Trondheim og ordfører i Frosta kommune inviterte i nonnene fra Mississippi Abbey på besøk til Tautra for å se om de kunne bygge sitt nye kloster her, og etter flere års arbeid med planer kunne 7 nonner i 1999 flytte til Tautra og starte sitt liv her. Byggestart til det nye bygget var i mars 2005 og det ferdige bygget ble overrakt nonnene 10. juli 2006.

Kulturhistorisk verdi

Mariaklosteret er både et historisk merke som gjør Frostas innbyggere stolte og som gir inspirasjon til å utvikle de andre kulturminnene i kommunen. Nonnene har gjort en formidabel jobb med arkitektur, markedsføring og salg av produkter i tillegg til å åpne et kirkerom for allmennheten som er tilgjengelig flere ganger daglig. En slik åpenhet og tydelig tilstedeværelse i samfunnet gjør at historiske verdier og tradisjoner blir en naturlig del av Frostas identitet. Klosteret har store ringvirkninger for kulturnæringene på Frosta siden klosteret er svært godt besøkt. Dette har ført til at serveringssteder, opplevelsestilbydere og næringslivet generelt har en profesjonell turistmagnet i nærheten som bidrar til å gi nye næringer og kulturattraksjoner muligheter.

Autensitet

Klosterbygningen er uforandret siden den ble tatt i bruk i 2006.

Bruk i dag

Sju cisterciensernonner lever i monastisk livstil i klosteret. De produserer urtesåpe og hudkrem til livets opphold.

Nedre Fiskumfoss kraftverk

Historisk dokumentasjon

Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) ble stiftet i 1919 for å dekke et stadig voksende behov for elektrisk kraft i Nord-Trøndelag. Selskapets første utbygging var Follafoss kraftverk i Verran i 1923. Follafoss var NTEs kraftverk inntil Nedre Fiskumfoss kom i drift. Fylket sikret seg eierrettighetene til fossen i 1940 og arbeidet startet i 1941. Etter planen skulle kraftverket settes i drift 1943. Imidlertid medførte krigen at det første aggregatet ikke kom i drift før i 1946. Deretter kom det to aggregater til i 1950 og 1957. Da kraftstasjonen ble bygd i krigsårene og like etter, ble det lagt mer vekt på funksjonalitet enn på arkitektoniske virkemidler. Maskinsalen er i en enkel stil og med en pen utførelse. Hvelvet er i armert betong.

Namsen er Nord-Trøndelags viktigste lakseelv og også en av landets beste. Før utbyggingen av Fiskumfoss kom ikke laksen forbi fossen. Det ble derfor bygd laksetrapp og laksen kommer opp til utløpet fra Aunfoss kraftverk, ca. 10 km lenger opp i elva. Laksetrappa ble bygd i 1975 og har en lengde på 291 meter og 77 ”kulper”.

Autentisitet

Kraftverket er stort sett bevart som det var da alle tre aggregatene var i drift i 1957. Aggregatene er de opprinnelige fra 40–50 årene. Som en kontrast er et aggregat av enda eldre årgang oppstilt utenfor kraftstasjonen. Det er en turbin og en generator fra 1907 fra Turifoss kraftverk i Meråker som ble nedlagt i 1995.

Kulturhistorisk verdi

Nedre Fiskumfoss var ett av de første større kraftverkene som kom i drift etter krigen. Kraftverket ble dermed viktig for alminnelig forsyning i fylket og også for landet.

Solvik

Historisk dokumentasjon

Våningshuset på eiendommen Solvik, som ligger like ved riksgrensen til Sverige, på Eide i Sørli, er et typisk og representativt hus fra etterkrigstiden. Det er oppsatt av Brita og Teodor Eide. Han var snekker og gjorde arbeidet selv. Huset er tegnet av Olav Rui. Våningshuset er oppført i 1950–51 som reisverk i to etasjer med kjeller under hele huset. I senere tid er det skiftet vinduer fra todelte til hele vindusflater. Det er også oppført et tilbygg i første etasje som rommer bad og et soverom. På 1960–70-tallet ble det ofte oppført slike tilbygg for å slippe trapp opp til soverom og ned til badekar i kjelleren.

Huset ble bygd som bolighus, men tjente også som tollstasjon. Da huset ble oppført, var det ikke vei forbi eiendommen og videre til Sverige. Derimot gikk en sti rundt sjøen som folk benyttet. Iblant ble det handlet litt i ryggsekken, og da måtte det fortolles. Stempel i passet for inn og utreise var også viktig. Veien over til Sverige kom i 1968, men huset tjente da ikke lenger som tollstasjonen. Fjøset på eiendommen er oppført i 1961–62 og garasjen i 1982.

Autentisitet

Bygningen er stort sett bevart med unntak av vinduene og tilbygg som representerer utviklingen på 1970- og 1980- tallet.

Kulturhistorisk verdi

Bolighuset representerer utviklingen av boligstandarden og en selvbygger variant av et såkalt husbankhus i kommunen etter krigen.

Bruk i dag

Huset brukes i dag som bolighus og bebos av slektninger til Teodor Eide.

Skorovatn kapell

Historisk dokumentasjon

Driften ved Skorovas Gruber startet i 1952 og fortsatte frem til 1984. På 1950-tallet ble det etablert, gruveanlegg, taubane, boliger, skole, samfunnshus og kirke. I Skorovas bodde det på det meste ca. 600–700 personer. Opprinnelig var det biskop Arne Fjellbu i Nidaros som luftet tanken om et kapell i Skorovatn. I 1954 besøkte han gruvesamfunnet. Biskopen drøftet kapellsaken med ledelsen i gruvebedriften. Omlag 2 år senere ble det dannet en kirkeforening i Skorovatn. Arkitekt Arne Aursand i Namsos ble kontaktet og fikk oppdraget med å tegne bygget. Mens man ventet på kapell ble sløydsalen på skolen brukt som et interimskapell. Den 5. september 1965 ble kirkebygget vigslet.

Kulturhistorisk verdi

Skorovatn kapell markerer etableringen av Skorovas gruvesamfunnet som bygd. Samfunnshus, skoler og gruvens infrastruktur ble etablert og utviklet på 1950-tallet. Arkitekturen er et svar på den intensive industrivirksomheten og det betydelige antall mennesker som bodde i perioden 1952 til 1985 i Skorovas. Kapellet representerer samfunnsutviklingen i Namsskogan kommune i perioden etter 1945.

Autensitet

Kapellet er eksteriør- og interiørmessig stort sett bevart som den ble bygget i 1965.

Bruk i dag

I dag består Skorovas samfunnet av ca. 35 fastboende. Skorovatn kapell er fortsatt i bruk som kirke. Bygningen brukes også til konserter.

Overhalla kommunehus

Historisk dokumentasjon

Kommunehuset sto ferdig høsten 1969, og var ferdig innredet våren 1970. Arkitekt var Arne Aursand fra Namsos. Kommunens administrasjon hadde fram til 1951 holdt til i herredskasserer Berres hus på Brona, og situasjonen var nå prekær for en kommune som måtte forvente et stadig større aktivitetsnivå. Forskjellige forslag ble lansert, og de landet til slutt ved en av de tyske brakkene som sto igjen. Huset ble pusset opp slik at det ”inntill videre kunne benyttes til kontorbygning”. Dette midlertidige tilholdsstedet varte i 20 år, før det nye kommunehuset sto ferdig i sentrum i 1970.

Kulturhistorisk verdi

Bygget har hatt betydning som administrativt senter for utvikling av kommunen, og har en arkitektur som gjenspeilte tiden.

Autensitet

Bygget har ikke forandret seg eksteriørmessig, og med unntak av endringene i 1. og 4. etasje har det heller ikke endret seg betydelig interiørmessig.

Bruk i dag

I starten var det legesenter i 4. (øverste) etasje. Denne etasjen rommer nå administrasjonen og kommunekassen. I første etasje ble det etter hvert bibliotek og kontorer, og har nå bibliotek, kontorer og Nav-kontor. På midten av 1980-tallet ble det etablert ungdomsklubb i kjelleren. Denne er i full drift fortsatt.

Steinkjer gjenreisingsby

Historisk dokumentasjon

Steinkjer er ein av dei finaste og best bevarte gjenreisingsbyane i Norge. 21. og 22. april 1940 vart byen bomba av tyskarane, og over 80 % av byen forsvann. Byen vart gjenreist etter planar utarbeidd av Brente Steders Regulering, eit statleg organ under leing av professor Sverre Pedersen (Norges tekniske høgskole), ein internasjonal autoritet på byplanlegging.

Kulturhistorisk tyding

Gjenreisninga er eigentleg nyreisning. Det var aldri på tale å gjenreise førkrigsbebyggelsa. I staden er det hagebyens prinsipp om lys, luft og grønt som blir realisert, men i lokalt tilpassa form. Skiferkleddede saltak og ståande trekledning dominerar, også i sentrum, med unntak av Kongens gate, som er den urbane rygggrada med murhus og mange flate tak. På bustadsektoren innebar gjenreisninga heilt nye bustadformer: Blokken, rekkehuset, to- og firmannsbustaden. Med Husbanken og Boligkooperasjonen som verkemedel vart målet om ein sosialt akseptabel bustad til ein sosialt akseptabel pris, langt på veg nådd. Gjenreisninga medførte sterk byvekst. Folketalet i kommunen og sentrumsnære delar av nabokommunane vart truleg fordobla mellom 1940 og 1960.

Autensitet

Berre to bygningar frå gjenreisingsperioden er fysisk rivne, nokre få er sterkt ombygde. Hovudgrepa i byplanen er stort sett uendra, men nokre fortettingar og utfyllingar har forringa eit par utsiktsakser. Dei fleste bustadhusa er om- og tilbygde, men det fins framleis døme på autentiske hus av dei fleste typane.

Dagens bruk

Mykje av handelsverksemda er flytta til nærliggjande kjøpesenter. Restaurant og servering har overtatt mange butikklokale, andre lokale er overtatt av mindre publikumsretta verksemd.

Søsterskipet

Historisk dokumentasjon

Byggetid: august 2002 til juni 2003. Arkitekt: Gudmundur Johnsson Arkitektkontor, Oslo.

”Søsterskipet” på Rørvik i Vikna kommune er et kontorbygg i 3 etasjer på til sammen 2 900 m². Bygget, som huser bl.a. Telenor Mobil og inkassovirksomheten til Intrum Justitia (tidl. Aktiv Kapital), er bygd i ”skipsform” i en kombinasjon av betongsøyler og plasstøpte dekker med vegger av tre. Bygget er en del av to prosjekt som omfatter Søsterskipet og Kystkultursenteret Norge og har samme arkitekt. Bygget ligger sentralt til i Rørvik, har en særegen arkitektur og er godt eksponert fra Nærøysundet og skipsleia.

Kulturhistorisk verdi

Bygningen står for en viktig næringssetting i kommunen som Telenor gjennomførte ved å etablere seg i en randzone av deres virksomhet. Det moderne formspråket i arkitekturen er blitt et landemerke. Byggherre fikk kommunens byggeskikkpris i 2003.

Autensitet

Bygningen er så godt som nybygget og uforandret.

Bruk i dag

Bygningen brukes til forvaltning.

Badhus och gymnastiksal i Svenstavik

Historisk dokumentation

Sammanslagningen av flera kommuner till Bergs kommun genomfördes 1971. Därmed utsågs Svenstavik till centralorten för kommunen. Redan årtionden innan hade byggnationer i form av hyreshus, skolor med mera uppförts på orten. Under 1950-talet uppfördes hyreshus med BB, den så kallade kliniken och den stora skolan med gymnastiksal. I centrum uppfördes ytterligare tre flerbostadshus som även användes för olika verksamheter. Nästa stora byggboom kom 1966–1968. Då tillkom fyra stora längor med hyreslägenheter, bad och ny gymnastiksal på skolan samt villor bredvid badhuset.

Svenstaviks skola har byggts i flera omgångar. Den första byggnaden (rosa huset) uppfördes redan på 1940-talet. Den ”nya” skolan började projekteras 1964 tillsammans med en gymnastiksal, slöjdsal och teknikhus. Ritningarna gjordes 1964 av ingenjörbyrån Orrje & Co i Östersund. 1967 stod det nya badhuset klart med tillhörande gymnastiksal. Det var en stor dag i Svenstavik när badhuset öppnade 1967 och många kan berätta om den stora dagen. Aktiviteterna var många och ungdomar samlades på badhuset på kvällarna för att simma och umgås.

Autenticitet

Endast dörrar och fönster har bytts ut till aluminiumprofiler. Inga andra utvändiga ändringar har gjorts. Inne i badhuset genomfördes en mindre renovering på 80-talet i form av målning och en ny kakelvägg.

Motivering

Badhuset och gymnastiksalen är till sin form tidstypiska och välbevarade uttryck för den byggboom som Svenstavik upplevde inför kommunsammanslagningen och samhällets nya roll som centrum i storkommunen.

Bräcke Folkets Hus (Medborgarhuset Borgen)

Historisk dokumentation

Redan 1911 väcktes frågan om ett Folkets Hus i Bräcke. Först 1926 kunde Bräckes första Folkets Hus invigas. På 1940-talet började diskussionen om att bygga ett nytt, mer centralt placerat hus. Medborgarhuset Borgen stod färdigt 1958. År 1985 genomfördes en om- och tillbyggnad av Borgen. Huset byggdes ihop med kommunens förvaltningshus vilket innebar att vissa lokaler kunde samutnyttjas.

Folkets Hus bildar tillsammans med förvaltningshuset ett tegelkomplex i vinkel, med flera olika byggnadsvolymer. I mötet mellan de båda byggnaderna ligger en sammanbindande entré. Byggnaden täcks av ett brutet falsat plåttak med ett nästan platt övre och ett brant nedre takfall. Det branta takfallet är typiskt för 1950-talet och återfinns på många byggnader från tiden.

Autenticitet

Folkets Hus har genomgått flera om och tillbyggnader genom åren. I den högre delen av Folkets hus var entrén tidigare belägen. Trappan har plockats bort och entrédörren har ersatts av fönster. Två nya dörrar har också tagits upp i den lägre delen av Folkets Hus.

Motivering

Komplexets utbyggnad kan sättas i samband med orten Bräckes utveckling från municipalsamhälle till centrum i storkommunen.

Dagens användning

I Bräcke Folkets Hus finns idag café och restaurang, bio- och teatersalong samt konferenslokaler. Restaurangen används också som skolbispisning.

Marmatäkta i Vänsjö

Historisk dokumentation

Bostadsområdet Marmatäkta i Vänsjö by består av 7 egnahem uppförda i slutet av 1950-talet. År 1955 fick man en byggnadsplan beviljad mitt i byn för att uppföra skogsarbetarbostäder. Planen skulle ”tillgodose behovet av egnahemstomter för skogsarbetare i denna trakt”. Tomterna var på 800–1000 kvm och bolaget Marma-Långrörs AB lät även anlägga ett avloppsnät. Tomterna köptes av skogsarbetare och bebyggdes med identiska bostadshus, enplans låga enfamiljshus med vidbyggt garage och pannrum. Fasaderna bekläddes med gula eternitplattor. Totalt i första omgången 5 bostadshus, senare tillkom 3 hus med något annorlunda utformning. Ett av dessa har brunnit, men övriga finns kvar.

Autenticitet

Husen är exteriört oförändrade.

Motivering

Bostadsområdet är ett utmärkt uttryck för hur skogsbruket satte sin prägel på många av Härjedalens byar vid 1900-talets mitt. Sedan mitten av 1800-talet hade skogsavverkningar och flottning i stor skala bedrivits i området kring byn Vänsjö.

Ytteråns skola

Historisk dokumentation

Jämtlands kanske mest originella skolbyggnad togs i bruk den 7 januari 1960. En skämttecknare i Stockholm hade före julen 1959 en teckning om den runda skolan i Ytterån och uttryckte farhågorna för att det inte finns någon skamvrå i en rund skola utan att ”fröken måste öppna dörren till korridoren för att få till en skamvrå”.

Skolan var kostnadsberäknad till 450 000 kr, men kostnaderna hamnade på runt en halv miljon. Någon gymnastiksal hade inte Ytteråsbarnen. Kommunalfullmäktige beslutade att hyra stora salen i Folkets Hus, alldeles intill skolan, för att lösa frågan.

Skolan, med smeknamnet ”Tärtbiten”, är ritad av arkitekt Karl-Axel Suwe. Den består av en tvåvåningsbyggnad med en rundad fasad mot parken och landsvägen. In mot skogen är däremot väggarna raka. Klassrummen som ligger på andra våningen utmed den böjda väggen, är ljusa tack vara de stora fönsterpartierna. Från ytterkanterna på den svängda delen går sidoväggarna in mot en spets, som utgör hall med öppen spis.

Autenticitet

Exteriören är oförändrad sedan byggnadstiden.

Motivering

Jämtlands, om inte Sveriges, under den tiden, mest originella skolbyggnad.

Dagens användning

År 2011 beslutade kommunen att lägga ned skolan i Ytterån på grund av vikande elevunderlag. I skolbyggnaden finns idag en förskola.

Svarthålsforsens kraftverk och samhälle

Historisk dokumentation

År 1920 förvärvade Stockholms stad samtliga aktier i AB Svarthålsforsen. I början av 30-talet inköptes ytterligare mark för att få ökad fallhöjd. Bygget av kraftverket kom dock inte igång förrän år 1949 och stod klart 1954. Intilliggande samhälle byggdes upp under åren 1949–50 för att härbärgera 13 familjer. Under anläggningstiden bodde bland annat arbetsledare och verkmästare i samhället, senare flyttade driftspersonal in i husen. Bostädernas förbindelse till kraftstationen bestod av en rälsbunden hiss (modell bergbana).

År 1971 ingick AB Svarthålsforsen ett konsortialavtal med Statens vattenfall och bildade bolaget Stockholmskraft AB.

Autenticitet

Svarthålsforsen är i dag ett välbevarat kraftverkssamhälle. Maskinistbostäderna finns kvar, dessa ligger en liten bit ifrån uppe på nipkanten från kraftverket sett. Den rälsbundna hiss som utgjorde förbindelsen mellan bostäderna och kraftstationen finns också kvar även om den inte är i drift längre.

Motivering

För Ragunda kommun innebar åren kring 1900-talets mitt, en intensiv utbyggnad av vattenkraften. Svarthålsforsens kraftverk med sitt välbevarade kraftverkssamhälle, är en symbol för denna epok.

Dagens användning

I dag ägs Svarthålsforsens kraftstation av Fortum. Husen i kraftverkssamhället är i privat ägo.

Yrkesskolan i Hoting

Historisk dokumentation

År 1937 startade dåvarande Tåsjö kommun yrkesutbildning för arbetslös ungdom. Skolan var inrymd i det gamla jägmästarbostället i Valån och drevs i internatform.

Efter en ödeläggande brand den 7 februari 1946, uppfördes en ny verkstadslokal och ett nytt elevhem. Elevhemmet köptes monteringsfärdigt från Mo-Domsjö. I samband med återuppbyggnaden utökades yrkesskolan 1947 med en ettårig husmodersutbildning. Vävsalar och kök för flickorna inrättades på bottenplanet. Den gemensamma matsalen uppfördes som en låg utbyggnad längs hela elevhemmets långsida mot sjön. Åren 1955–56 tillbyggdes husmodersskolan/elevhemmet. Även verkstadslokalerna byggdes till och fick en övre våning för lektionssalar. År 1987 firade skolan 50-årsjubileum. Kort därefter lades verksamheten ner och maskinerna flyttades bort.

Autenticitet

Både husmodersskolan/elevhemmet och verkstadslokalerna är till exteriören oförändrade sedan om- och tillbyggnaderna under 1950-talet och uppvisar många ursprungliga detaljer.

Motivering

Yrkesskolan i Hoting får stå som representant för tiden omkring 1950 när Tåsjö kommun var en föregångare på skolområdet. I kommunen fanns grundskolor i de flesta byar och i tätorten Hoting fanns såväl realskola som yrkesskola. Yrkesskolan i Hoting får stå som representant för detta.

Kabinbanan i Åre

Historisk dokumentation

Sveriges enda kabinbana, invigd 1976, är det mest påtagliga resultatet av det så kallade ”andra Åre-projektet”. Staten gick på 1970-talet in med bidrag för att utveckla möjligheterna till friluftsliv för hela befolkningen. Arkitekt var K-konsult med Hans Jäderberg och Örjan Hellgren. Projektledare var det statliga ÅPAB, som sen övergick till det kommunala ÅKAB.

Den skulle ha kostat 24 miljoner kronor, men kabinbanan blev allt dyrare under byggtiden, på grund av en ovanligt sträng vinter. Man fick bland annat ändra de ursprungliga planerna på att ha kabiner med plats för 125 personer, till billigare kabiner med plats för 80 personer, för att spara pengar. Till slut, när allt stod färdigt, hamnade notan på 74 miljoner kronor. Kabinbanan kom att ha stor betydelse för Åres utveckling.

Autenticitet

Kabinbanan blev reparerad efter en olycka 1989. År 2006 blev elektronik och styrning utbytt. År 2010 blev för första gången också bärlinorna utbytta på kabinbanan.

Motivering

Kabinbanan var ett avstamp, om än ett tvekanligt sådant, inför den snabba utvecklingen under 1980-talet. Kabinbanebyggnaden är kraftfullt brutalistisk i sin stil och markerar tydligt den nya eran. Byggnadens modernistiska storskaliga och rationella arkitektur är ett monument över ”andra Åre-projektets” anda.

Storgatan 24 "Garbohuset"

Historisk dokumentation

År 1951 brann det gamla apoteket Hjorten vid Stortorget i Östersund, kvarvarande delar av bebyggelsen på tomten revs i maj 1953 för att ge plats åt ett nytt fastighetsprojekt. Max Gumpel, initiativtagare till projektet, var god vän med Greta Garbo. Det gick rykten om att Garbo hade investerat pengar i projektet, därför kom byggnaden i folkmun att kallas för Garbohuset. Arkitekt var Alf Lundquist. I mars 1955 stod huset klart, det hade kostat 5 miljoner. Några av de verksamheter som flyttade in i det nybyggda huset var Holmbloms Modehus och Nystedts konditori och bageri (sedan 1964 under namnet Törners).

Huset är uppfört i fyra plan mot Storgatan, med lägre partier mot Stortorget och Törnstens gränd. Husets nedre del består av stora glaspartier i form av skyltfönster och vitmålade betongytor, medan den övre delen av byggnaden har fasad av tegel, med två burspråk i betong, placerade ovanför varandra. Huset täcks av ett flackt valmat plåttak. Mot torget finns en öppen pelargång. Pelarna är inklädda i marmor.

Autenticitet

Huset visar i exteriören många tidstypiska detaljer från 1950-talet. Huset tycks inte ha genomgått några större förändringar sedan byggtiden. Fönstren har dock till stor del ersatts med nya. De två utskjutande skyltfönstren i andra våningen mot Storgatan är i dag röda, men har tidigare varit vita.

Motivering

Byggnaden är ett bra exempel på affärshus i centrala Östersund från 1950-talet, en expansiv period för handeln i staden.

Villa på Videgränd

Historisk dokumentation

Ritningarna till villan på Videgränd godkändes av stadsbyggnadskontoret den 19 januari 1956. Arkitekt var Gunnar Nilsson och beställare ombudsman Nils Sundlöf.

Villan är uppförd i två våningar under sadeltak i två nivåer. Stommen är av lättbetong med fasad av ädelputs med geometriska mönster i grön, beigebrun och ljusgrå puts. Stilen kan karaktäriseras som funkis i nyrealistisk riktning.

Autenticitet

Det ursprungliga papptaket har ersatts med ett svart tegelimiterande plåttak. En uteplats med trädäck och plank har också tillkommit. Ursprungliga fönster och dörrar, entréomfattning i gult tegel med tidstypisk tegelpelare, finns fortfarande kvar från byggtiden, liksom cykelstället framför huset.

Motivering

Typisk och välbevarad tjänstemannavilla från 1950-talet med ädelputs i geometriska nonfigurativa fält.

Sandöbron och Högakustenbron

Historisk dokumentation

Sandöbron invigdes den 16 juni 1943. Bron ersatte den sista färjeförbindelsen på vägen Stockholm-Haparanda. Kramfors blev stad 1947 och fick då en bro i sitt stadsvapen som syftade på Sandöbron. Bron var fram till 1964 världens största betongbro i ett spann.

Brons roll som kommunikationsled över Ångermanälven minskade efter invigningen av Högakustenbron den 1 december 1997. (Sandöbron blev byggnadsminne 2003.)

Högakustenbron byggdes för att förkorta resvägen. Den äldre vägen via Sandöbron är 8 km längre. Sandöbron klarade inte heller tung lastbilstrafik utan den hänvisades till vägen via Bollstabruk.

Högakustenbron är en hängbro vars hela längd är 1 867 meter, med ett fritt spann på 1 210 meter. Pylonerna som bär upp bron är 182 meter höga. Högakustenbron var Sveriges högsta byggnadsverk fram till att Öresundsbron byggdes.

Autenticitet

Sandöbron är till sin form oförändrad sedan byggtiden. Efter en omfattande renovering återinvigdes bron hösten 2003.

Motivering

Broarna över Ångermanälven är två landmärken som förknippas med Kramfors kommun.

Faxen

Historisk dokumentation

Torget i Ramsele skapades under de optimistiska åren 1950–59 då utbyggnaden av vattenkraften var i full gång och befolkningen i Ramsele översteg 5000 personer (i dag ca 1500). Under ett årtionde uppfördes kommunalhus, polishus, konsum, lantmäterikontor, bostäder och godtemplargård runt ett kvadratisk torg med parkplantering och parkering i mitten. Ramsele centrum är unikt i sitt slag. Centrumbebyggelsen domineras av godtemplargården Faxen som uppfördes 1959 efter arkitekt Åke Stenbergs ritningar för Byggnadstekniska byrån i Härnösand. Med lekfull färgsättning i puts och lutande assymetriska former signalerar byggnaden fest och förströelse. Byggnadskomplexet innehåller festsal, bio, kontor och möteslokaler. Byggnadskostnaden var 1,1 miljoner kr.

Autenticitet

Under 1990-talet renoverades Faxen varsamt.

Motivering

Kraftverksepoken påverkade alla centralorter i Sollefteå som då bestod av flera mindre kommuner, varav Ramsele var en. Befolkningen ökade och ekonomin blomstrade, vilket avspeglas i all ny bebyggelse från denna epok.

Dagens användning

Föreningshuset Faxen ägs och drivs fortfarande av den lokala IOGT-NTO-föreningen med driftsbidrag från Sollefteå kommun. Huset fyller ett stort behov för alla i Ramsele och Edsele med omnejd och används för lokala verksamheter som exempelvis fester, danser, kurser, studiecirklar, barn- och ungdomsverksamhet, teater, öppen förskola, föreningsmöten och skolverksamhet.

Medborgarhuset Kusten

Historisk dokumentation

År 1945 tillsattes en kommitté som fick uppdraget att utreda frågan om ett nytt Folkets hus i Stockvik. Dåvarande Njurunda kommun och Stockholms Superfosfat Fabrik drev frågan om en ny samlingslokal.

År 1950 såldes gamla Folkets hus till Stockviksverken och Folketshusföreningen upphörde. 1953 godkändes ritningarna till ett nytt Folkets hus i Stockvik, arkitekt var Åke Lundberg och Bengt Lekhammar.

Den 3 november 1953 tog disponent Nils Furst på Stockviksverken det första spadtaget till den nya anläggningen. Den 14 januari 1955 invigdes Kusten. Byggnaden innehöll förutom samlingslokal och bio även ett konditori, postkontor och en bostad för föreståndaren. Byggnadskostnaden uppgick till cirka 1,1 miljoner kronor.

Autenticitet

Kusten är mycket välbevarat och har kvar sin 1950-talsinredning (huset blev byggnadsminne 2003).

Motivering

Medborgarhuset Kusten är en representant för den framtidsoptimism som präglade 1950-talet och ett utslag för de tankar om att samla flera funktioner i centrumanläggningar som fanns vid tiden för husets uppförande.

Dagens användning

Kusten innehåller lokaler för olika typer av arrangemang, det anordnas bland annat danstillställningar. Fotbollsklubben Stockvik använder klubbрум, motionshall och omklädningsrum för sin verksamhet.

Domus varuhus i Timrå

Historisk dokumentation

Domus i Timrå uppfördes 1959–60 för Konsumentföreningen i Timrå. Arkitekturritningarna är signerade av arkitekten Folke Löfberg, Kooperativa förbundets arkitekt- och ingenjörskontor, Stockholm. Den ursprungliga delen omfattar byggnaden söder om nuvarande entré och restaurangdel. Här finns en två våningar hög betongkonstruktion, med slätputsade fasader. Bottenplanet är täckt med stora butiksfönster. Den ursprungliga entrén var belägen mitt i byggnaden. Huset har genomgått flera om- och tillbyggnader, dels i mitten av 1960-talet, dels i början av 2000-talet.

Autenticitet

Domus varuhus är en värdig representant för 1950–60-talets modernistiska varuhusarkitektur. Till skillnad från flertalet av periodens varuhus är Timrå Domus relativt välbevarat och visar tydligt vad som är ursprungligt respektive tillbyggt.

Motivering

Domus varuhus är en god representant för 1960-talets modernistiska varuhusarkitektur. Kännetecknande för dessa byggnader är den volymmässigt omfattande betongkonstruktionen med platta tak och släta fasader, artikulerade med fönsterband.

Dagens användning

I fastigheten inryms idag mataffär, systembolag, restaurang samt ABF:s verksamhetslokal.

Ånge centrum

Historisk dokumentation

Det moderna samhället Ånge växte fram som en följd av järnvägen. Ånge blev knutpunkt för järnvägen i både nord-sydlig och öst-västlig riktning. Det gick trögt med etableringen av stationssamhället. Ångebyn söder om järnvägen, behöll länge rollen som centrum för bebyggelsen. På 1920-talet gjordes planer för nybyggande av mer stadsmässig karaktär i anslutning till stationen. Planerna fullföljdes inte men tyngdpunkten kom undan för undan att förskjutas till den norra sidan av bangården.

År 1945 blev Ånge köping och bröt sig ur Borgsjö kommun. Därefter kom samhället att expandera. År 1960 hade Ånge 3 942 invånare (mot dagens cirka 2 900).

Under 1950- och 60-talen, kom de centrala delarna av samhället närmast stationen att ändra karaktär. Tegelhuis i tre och fyra våningar uppfördes. Under 1970-talet revs flera äldre hus för att ge plats åt ett Domusvaruhus och kommunens nya förvaltningsbyggnad (uppförd 1975–76). Genom dessa nytillskott kom centrum i Ånge att i huvudsak få sin nuvarande utformning. Ett nytt stationshus ”Centralhuset” uppfördes 1990–92.

Autenticitet

Trots att centrumbebyggelsen i Ånge innehåller flera årsringar, ger bebyggelsen ett helgjutet intryck.

Motivering

Ånge centrum står som symbol för den expansion som stationssamhället genomgick under årtiondena efter 1945.

Dagens användning

Den mesta bebyggelsen har samma användning som vid uppförandet. Biblioteket har flyttat till ”Centralhuset”.

Vipparmskranarna på Stadskajen

Historisk dokumentation

Örnsköldsviks hamn var sedan mitten av 1800-talet en viktig del i utvecklingen av staden, inte minst för utskeppningen av sågat virke från de många ångsågarna i stadens närhet och in på 1900-talet även produkter från bland annat massaindustrin. Bland lossade handelsprodukter dominerade importerad massaved.

De två hamnkranarna i Örnsköldsviks hamn är av typen vipparmskranar och är tillverkade på Jerfeds Mekaniska Verkstads AB i Örnsköldsvik. Vipparmskranen blev under 1900-talet ett vanligt inslag i svenska hamnar. Den grönmålade kranen, kran nr 1, levererades 1952 medan den blåmålade kranen, kran nr 2, levererades 1963. Kranarnas portaler (nedre delen) och de avancerade kranarmarna är byggda med svetsade fackverkskonstruktioner som bultats samman vid monteringen. Konstruktionen medger hantering av en maxlast av 6 ton vid stycke godsdrift och 5 ton vid gripskopedrft. Kranarna togs helt ur bruk kring år 2000.

Motivering

Kranarna utgör ett landmärke i staden, är karaktärsskapande och stärker stadens identitet som hamn- och industristad med en historiskt och alltjämt stark och viktig verkstadsindustri. De två fackverkskranarna är även estetiskt tilltalande till form, volym och karaktär. De båda vipparmskranarna byggnadsminnesförklarades 2010.

Dagens användning

Hamnen i Örnsköldsvik har idag till stora delar fått en annan funktion med bostadshus och en marina med gästhamn. Kvar finns hamnkranarna som vittnar om hamnens historiska betydelse för staden.

Etterlysning:

Typiske kulturminner og kulturmiljøer i deres kommune fra tiden etter 1945

Husnyckeln vil øke kunnskap rundt nyere tids kulturminner ved å gjennomføre en innsamling av forslag i alle kommuner i Nordens Grønne Belte. Vi vil derfor oppfordre dere til å peke ut en bygning eller et bebygd miljø fra tiden etter 1945 som representerer en viktig utvikling i kommunens historie i denne perioden. Målet er å få en oversikt over et utvalg kulturminner som representerer etterkrigstidens kulturhistorie i regionen.

Proessen med å vurdere denne yngste perioden av vår kulturarv er et viktig tema for alle i offentlig forvaltning, politikk og lokalbefolkningen. Kommunen er i en nøkkelrolle for å identifisere aktuelle objekter fortløpende og vurdere potentielle kulturhistoriske verdier. Det utvalgte kulturminne/miljøet blir del av prosjektet som presenterer alle kulturminner/miljøer på prosjektets hjemmeside. Vi tror at dette fører til et interessant utvalg og gjenspeiler likheter og forskjeller i regionen. Finnes det noen likheter mellom bebyggelsen ved den norske kysten og bebyggelsen i det svenske innlandet? Kan man se regionale forskjeller i det bebygde miljøet? Oppgaven gir også en mulighet for kommunene til å vise et glimt av sin egen historie og identitet i en større sammenheng for denne perioden. Kulturminner som er aktuelle for utvelgelse kan for eksempel komme fra sektorer som vei/jernbane, bolig, offentlig sektor, kultur, undervisning, næringsliv, industri, kraftproduksjon, moderne landbruk/fiskeri med flere. Det kan også handle om at man har tatt i bruk nye teknikker, konstruksjoner og materialer. Legg gjerne ut oppgaven på kommunens hjemmeside slik at lokalbefolkningen involveres. Ta kontakt med bygdelag, historielag, lokalavisen, skoler, barnehager og andre aktuelle lokale ressurser.

Inlämnade förslag

Nord-Trøndelag

Flatanger kommune
Dalevatn bru

Fosnes kommune
Brakstad hamn

Frosta kommune
Mariaklosteret på Tautra

Grong kommune
Nedre Fiskumfoss kraftverk

Høylandet kommune
Høylandet samfunns-
hus

Inderøy kommune
Skarnsundet bru

Leka kommune
Ishuset på Hortaværet

Leksvik kommune
Leksvik Edelmetall AS

Levanger kommune
NorskeSkogs papirfabrikk
og "Minkfarmen"boligfelt

Lierne kommune
Våningshuset Solvik

Meråker kommune
Meråker videregående skole

Namdalseid kommune
Helbostad Samdrift DA

Namsos kommune
Namsos gjenreisningsby

Namsskogan kommune
Skorovatn kapell

Nærøy kommune
Nærøy kulturhus

Overhalla kommune
Overhalla kommunehus

Røyrvik kommune
Joma Gruver med tilhørende
boligfelt

Steinkjer kommune
Steinkjer gjenreisningsby

Stjørdal kommune
Trondheim Lufthavn Værnes

Snåsa kommune
Sameskolen

Verdal kommune
Aker Verdal

Verran kommune
Sjaktårnet Fosdalen Berg-
verk

Vikna kommune
Søsterskipet

Sør-Trøndelag

Agdenes kommune
Agdenes fyr

Bjugn kommune
Bjugnhallen

Frøya kommune
InnovaMar

Hemne kommune
Hemne kommunehus

Hitra kommune
Hitra meieri

Holtålen kommune
Bjørgåsen

Klæbu kommune
Aktivitetsbygget på
Hallsetheimen

Malvik kommune
Johan Nygaardsvolds bolig-
hus – bibliotek, kjøkken

Meldal kommune
Meldal yrkesskole

Melhus kommune
Vassfjellet kringkastingsmast

Midtre Gauldal kommune
Støren stasjon

Oppdal kommune
Hovdenheisen

Orkdal kommune
Gammelosen friluftsområde

Osen kommune
Straumholbrua

Rennebu kommune
Rennebuhallen

Rissa kommune
Rissa rådhus

Roan kommune
Melkerampa på gården
Troningen

Røros kommune
Røros Tweed

Selbu kommune
Melkerampene ved Røset,
Hoem, Bårdsgård, Velve,
Kolstad, Hårstadengene og
Eidemsgerdet

Skaun kommune
Rådhuset

Snillfjord kommune
Kommunehuset

Trondheim kommune
St Olavs Hospital

Tydal kommune
Kistafossen kraftstasjon

Åfjord kommune
Naustanstuan

Ørland kommune
Kråkvåg fort

Jämtlands län

Bergs kommun
Hyreshus i Svenstavik
Badhus och gymnastiskal
i Svenstavik

Bräcke kommun
Bräcke Folkets Hus

Härjedalens kommun
Fjällbyn
Marmatäkta

Krokoms kommun
Ytteråns skola
Mässen i Hissmofors

Ragunda kommun
Svarthålsforsens kraftverk
och samhälle

Strömsunds kommun
Yrkesskolan i Hoting
Medborgarhuset i Ham-
merdal

Åre kommun
Alphyddorna
Kabinbanan i Åre

Östersunds kommun
Storgatan 24 "Garbohuset"

Västernorrlands län

Härnösands kommun
Villa på Videgränd
Villa på Frideborgsgatan

Kramfors kommun
Sandöbron och Högakus-
tenbron

Sollefteå kommun
SVAR-huset
Faxen

Sundsvalls kommun
Bostadshus i Njurundabom-
men
Medborgarhuset Kusten

Timrå kommun
Tallnäs-Böle
Domus i Timrå

Ånge kommun
Ånge centrum
Ånge Kyrka

Örnsköldsviks kommun
Vipparmskranar på Stads-
kajen
Gullängets kyrka

Fotografer

Frosta kommune, Tautra kloster. Foto Mikael Uppling
Namsskogan kommune, Skorovatn kapell. Foto Ola Hjulstad
Vikna kommune, Søsterskipet. Foto Dag Roar Opdal
Flatanger kommune, Dalabrua. Foto Kari Imsgard
Grong kommune, Fiskumfors. Foto Pernille Elstad
Lierne kommune, Våningshuset Solvik. Foto Karin Eide
Overhalla kommune, Overhalla kommunehus. Foto Tone Lian
Malvik kommune, Johan Nygaardsvold Museum. Foto Birgitta Odén
Hitra kommune, Hitra meieri. Foto Svein Bertil Sæther
Holtålen kommune, Bjørgåsen. Foto Jens Gjære
Meldal kommune, Meldal yrkesskole. Foto Marit Mjøen
Rennebu kommune, Rennebuhallen. Foto Astri Snilldal
Klæbu kommune, Aktivitetsbygget på Hallsetheimen. Foto Hauke Haptops
Rissa kommune, Rissa rådhus. Foto Susanne Saue
Roan kommune, Melkeramp. Foto Unni Kristin Wiik
Härjedalens kommun, Marmatäkta. Foto Johnny Augustin